

Voldoende bevoegde leerkrachten voor bewegingsonderwijs in het primair onderwijs?

Sofie Vrieswijk & Arnold Bronkhorst (Mulier Instituut)
Annet Komen & Jo Lucassen (KVLO)

1. Aanleiding voor het onderzoek

Wettelijke vereisten vakonderwijs

De afgelopen tien jaar is vrijwel doorlopend discussie gevoerd over de vraag welke minimumvereisten zouden moeten gelden voor het vak bewegingsonderwijs (bo) in het primair onderwijs. Het eerste kabinet Rutte zette in op minimaal drie lesuren bewegingsonderwijs. Uit peilingen bij scholen voor primair onderwijs bleek dat een aanzienlijk deel van de scholen minder dan twee uur bewegingsonderwijs aanbod. Vervolgens werd verkend welke extra investeringen noodzakelijk zouden zijn voor een minimaal aanbod van twee uur of een verruiming tot drie uur. De vereiste investeringen bleken aanzienlijk (Van Bergen & Breedveld, 2017). Omdat daaropvolgende kabinetten vervolgens leken af te zien van het streven naar een duidelijke verruiming of vastlegging van het lesaanbod, is op initiatief van de Kamerleden Heerema en Van Nispen in 2020 per amendement op de wet op het primair onderwijs vastgelegd dat basisscholen vanaf 2023 wekelijks ten minste twee lesuren bewegingsonderwijs door een bevoegde leerkracht moeten geven.

Een probleem is dat niet op alle basisscholen alle lessen bewegingsonderwijs worden gegeven door daartoe bevoegde leerkrachten. Het in 2016 gesloten bestuursakkoord tussen het ministerie van OCW en de PO-raad had de intentie dit knelpunt in de onderwijskwaliteit te verminderen, maar het probleem bleef zich voordoen (Van der Wel & Lubberman, 2020).

Krapte op de arbeidsmarkt

Terwijl de beleidsmatige koers is gezet om in 2023 minimaal twee lesuren bewegingsonderwijs door bevoegde leerkrachten te realiseren, is de laatste jaren sprake van een toenemende krapte op de arbeidsmarkt voor onderwijzend personeel. In 2021 voerden krantenkoppen over arbeidskrapte de boventoon. In het tweede kwartaal van 2022 liep die krapte volgens het UWV zo hard op dat in alle beroepsgroepen een tekort aan personeel bestond.

In de onderwijssector is personeelskrapte al decennia een terugkerend probleem. Toch werd in 2012 de arbeidsmarkt voor leerkrachten in het primair onderwijs nog als ‘ruim’ betiteld. Dit is echter in tien jaar tijd omgedraaid. Waar ‘het docententekort’ eerder vooral een Randstedelijk probleem was, ontwikkelde dit zich tot een landelijk probleem. In 2021 was het tekort in het primair onderwijs opgelopen tot 9.100 fte aan leerkrachten (Van Miltenburg et al., 2022).

Ook in het bewegingsonderwijs lijkt het docententekort een probleem. In de zomer van 2021 bleek uit een rondgang langs een aantal werkgevers van bo-vakleerkrachten dat in diverse regio’s een groeiend aantal vacatures nog niet ingevuld was.

2. Onderzoeksvragen en -context

De vakvereniging KVLO maakt zich zorgen over de geluiden van een eventueel tekort aan leerkrachten met een bo-bevoegdheid.* Door dit tekort staat de wettelijk vastgelegde kwantiteit (minimaal twee lessen bewegingsonderwijs in de week) en kwaliteit (onbevoegden voor de groep) van het bewegingsonderwijs mogelijk onder druk. Er is echter weinig zicht op dit eventuele tekort en hoe het werkveld hiermee omgaat.

Onderzoeksvragen

Dit onderzoek richt zich op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is de huidige stand van zaken met betrekking tot vraag en aanbod van leerkrachten met een bo-bevoegdheid?
2. Hoe gaan basisscholen met een (tijdelijk) tekort aan leerkrachten met een bo-bevoegdheid om?
3. Welke suggesties dragen stakeholders aan om dit tekort op korte en lange termijn tegen te gaan?

Voordat we de aanpak en verkregen inzichten weergeven, schetsen we een aantal elementen van de context waarbinnen de vraagstelling kan worden geplaatst. Het gaat dan om relevante ontwikkelingen die de vraag en het aanbod van leerkrachten met een bo-bevoegdheid hebben beïnvloed.

* Er is een verschil in opleiding tussen bo-vakleerkrachten (opleiding ALO) en leerkrachten met een bo-bevoegdheid (bijv. opleiding pabo met een diploma leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs (VBO)).

Relevante ontwikkelingen

Om enige context te geven aan de arbeidsmarkt van het bewegingsonderwijs in het po schetsen we hieronder een aantal ontwikkelingen na 2000 die in meer of mindere mate invloed gehad hebben. Een demografische verandering in Nederland is dat het aantal basisschoolleerlingen sinds de eeuwwisseling al met ruim 170.000 is gedaald (CBS, 2022). Deze daling is echter ongelijk verdeeld. Leerlingenaantallen kunnen groeien in steden, terwijl daarbuiten stevige krimp kan zijn. De verwachting is dat landelijk de leerlingenaantallen in het po (tijdelijk) dalen. Ook studentenaantallen dalen waardoor dit mogelijk kan leiden tot een dalende instroom bij pabo's en ALO's.

Tabel 1: Ontwikkelingen sinds 2000 van invloed op de onderwijs-arbeidsmarkt

Periode	Ontwikkelingen
2001-2003	Wijziging Wet op het primair onderwijs (po). Pabo-studenten die na 2005 afstuderen krijgen alleen nog bo-bevoegdheid voor groep 1 en 2. Vanaf 2003 kunnen pabo-studenten via een leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs (VBO) een bo-bevoegdheid halen.
2008	Start Impuls brede scholen. Gemeenten kunnen impuls geven aan hun lokale sport- en beweegbeleid, door de aanstelling van combinatiefunctionarissen. Vanaf 2019 werd dit aangepast tot buurtsportcoaches onder de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC). Basisscholen kregen door deze subsidiemogelijkheden meer middelen om een vakleerkracht bewegingsonderwijs in te zetten.
2014-2018	Oplopende werkdruk in het onderwijs. Invoering Wet passend onderwijs. Groeiende onvrede leidt tot docentenprotesten. In het werkdrukakkoord (2018) worden extra financiën vrijgemaakt om werkdruk tegen te gaan.
2020	Invoering amendement Heerema/Van Nispen. Verplichting om per 2023 twee lessen van 45 minuten in het regulier primair onderwijs aan te bieden, verzorgd door docenten met bo-bevoegdheid.
2020-2021	Coronamaatregelen zorgen voor werkdruk in het onderwijs. NPO-gelden creëren tijdelijk financiële armlag voor basisscholen voor tegengaan achterstanden leerlingen.
2022	Gelijktrekken arbeidsvoorwaarden leerkrachten primair onderwijs en voortgezet onderwijs.

3. Methode

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen zijn voor dit onderzoek vragenlijsten uitgezet en interviews afgenomen onder diverse stakeholders.

Vragenlijsten

- KVLO-leden werkzaam in het po en in het voortgezet onderwijs (vo) (voorjaar 2022, 584 respondenten, zie voor nadere toelichting bijlage 1)
- KVLO-studentleden die in schooljaar 2021/2022 studeerden aan een van de ALO-opleidingen in Nederland (voorjaar 2022, 101 respondenten)
- KVLO-netwerk vakgroepcoördinatoren (werkzaam bij een sportservicebureau) (voorjaar 2022, negen respondenten)
- Schooldirecteuren zijn benaderd via online vragenlijst (november 2022, 25 respondenten)

Interviews

- ALO-opleiders van alle ALO's in Nederland (voorjaar 2022, zes respondenten)

Data verkregen uit bovenstaande methoden is waar nodig aangevuld met kennis uit relevante publicaties.

4. Huidige situatie: de aanbodkant

Aanbod vakleerkrachten bewegingsonderwijs vanuit ALO

De instroom bij de ALO's is in de afgelopen tien jaar afgenomen. Toch blijft het aantal afgestudeerde vakleerkrachten vanuit de ALO's tussen 2014 en 2018 nagenoeg gelijk (± 700 per jaar), zo blijkt uit cijfers van Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO, 2019; tabel 2). Volgens een recente peiling van ALONED stromen hiervan ieder jaar ongeveer 210 afgestudeerden door naar een baan in het po.

Tabel 2. Percentage instroom van gediplomeerden ALO-opleidingen en leergang vakbekwaamheid bo 2010-2020

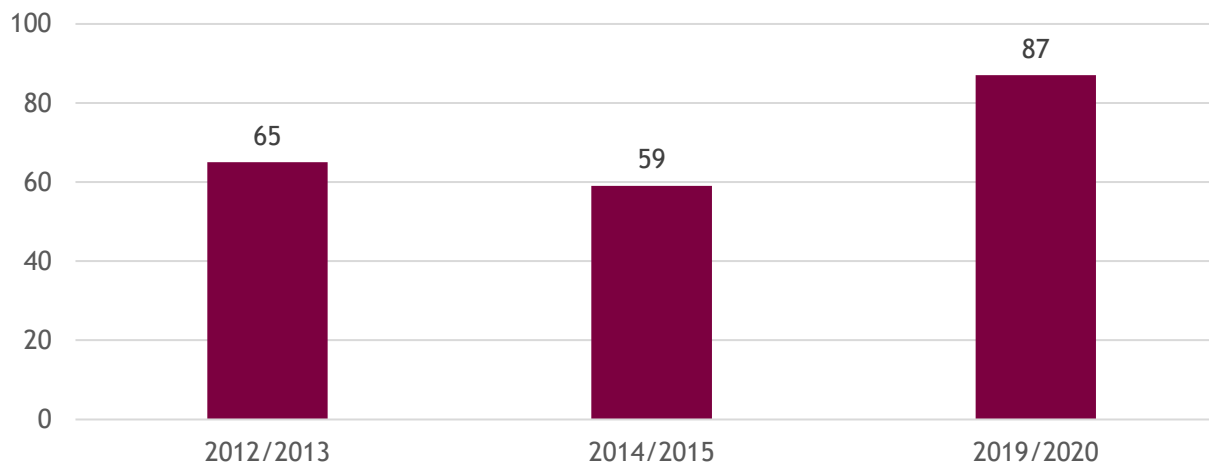
	2010	2012	2014	2016	2018	2020
Instroom 1 ^e graads LO - ALO	1325	1134	1103	920	878	1070
Aantal gediplomeerden 1 ^e graads - ALO		665	710	616	667	669
Gediplomeerden Leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs na pabo	1992	1870	1508	1422		

Bron: Kennisbank VHN: <https://www.vereniginghogescholen.nl/kennisbank/feiten-en-cijfers/artikelen/dashboard-instroom-inschrijvingen-en-diploma-s> CPION-register

ALO'ers sneller aan het werk als vakleerkracht

In de Arbeidsmarktmonitor sport en bewegen (AMMS) (2021) geven afgestudeerden aan relatief snel na hun afstuderen een baan te kunnen vinden als leerkracht LO of vakleerkracht bewegingsonderwijs. Daarbij gaat in 2018/2019 20 procent meer van de afgestudeerden direct aan het werk als vakleerkracht of leerkracht LO dan in 2012/13 (87% in 2018/19, 65% 2012/13). Ten opzichte van 2014/15 is dit zelfs bijna 30 procent (figuur 1).

Figuur 1: Percentage van de afgestudeerde ALO'ers met als eerste baan docent LO/leraar bo

Bron: Van der Veen & Delfmann, 2021, p. 84.

Uit de AMMS 2020 blijkt dat 92 procent van de in 2018/2019 LO-afgestudeerde respondenten gelijk na hun afstuderen doorstroomt naar de arbeidsmarkt. Van hen vindt 91 procent een sportgerelateerde baan. De meesten (85%) vinden een baan binnen drie maanden na afstuderen. Dit is gemiddeld sneller dan in 2013/2014 afgestudeerde respondenten (66%).

Motivatie ALO-studenten

De ALO-opleidingen zijn lange tijd voornamelijk gericht geweest op lesgeven in het voortgezet onderwijs. Daarom is bij de huidige ALO-studenten nagegaan in hoeverre zij toenemende motivatie hebben om te gaan werken in het primair onderwijs.

Uit gesprekken met de ALO-opleiders blijkt dat ongeveer 30 procent van de studenten zijn/haar afstudeerstage loopt in het po. Het is onduidelijk of deze studenten na afstuderen in het po (blijven) werken.

Aanbod vakleerkrachten bewegingsonderwijs vanuit pabo

Na 2005 zijn pabo-studenten die aan de pabo afstuderen niet meer automatisch bevoegd om

bewegingsonderwijs te geven (aan groep 3 t/m 8). Om deze bevoegdheid te halen moet sindsdien de Leergang Vakbekwaam Bewegingsonderwijs gevolgd worden. Jaarlijks ontvangen ruim 1.500 personen een diploma van deze leergang (tabel 2). Ze blijken echter niet allemaal als leerkracht bewegingsonderwijs actief te worden.

In de AMMS 2020 zijn de gediplomeerden van deze leergang bevraagd: 99 procent van de respondenten heeft een betaalde baan, waarvan drie kwart een baan heeft van minstens 36 uur (0,9 fte) in het primair onderwijs.

Slechts één derde van de leerkrachten die de leergang heeft afgerond geeft bewegingsonderwijs, en dan vooral aan de leerlingen van de eigen klas. Van de overige twee derde zou 17 procent best bewegingsonderwijs willen verzorgen. 27 Procent wil dit wel in de toekomst, maar niet nu.

De laatste jaren heeft zich een nieuwe opleidingsvariant ontwikkeld in de vorm van een gecombineerde ALO/pabo-opleiding. Inmiddels bieden vier hogescholen deze combinatie aan.

Uit de antwoorden van de vragenlijst die de ALO-studenten is voorgelegd blijkt dat ruim de helft zichzelf na de studie in het po ziet werken (tabel 3).

De doelgroep/leeftijd van de leerlingen is de voornaamste reden voor ALO-studenten om in het po of vo te willen werken. Voor po spreken volgens de respondenten het enthousiasme en de motivatie van leerlingen een grote rol.

De drie meest genoemde redenen waarom ALO-studenten niet willen werken in het po en een voorkeur hebben voor een andere onderwijssoort (vo of hoger onderwijs) zijn:

- de doelgroep (en leeftijd);
- het beweegniveau van de kinderen;
- het salaris.

Dat ruim de helft van de huidige ALO-studenten zichzelf in het po ziet werken, kan een positieve uitkomst zijn als deze groep na het afstuderen ook daadwerkelijk de daad bij het woord voegt. Het kan zijn dat de huidige ALO-studenten het po aantrekkelijker vinden als werkgever dan het vo. Maar er kan niet worden uitgesloten dat de steekproef scheef verdeeld is en dat de groep respondenten die in het po wil werken is oververtegenwoordigd.

Tabel 3. Percentage waar ALO-studenten zichzelf werken na afstuderen

	Studenten (n=123)
Primair Onderwijs	54%
Voortgezet onderwijs	28%
Hoger onderwijs (mbo, hbo of universiteit)	11%
Ik wil niet in het onderwijs werken	4%
Als buurtsportcoach/combinatiefunctionaris	2%

Bijna alle huidige leerkrachten bewegingsonderwijs in het po komen van de ALO

Uit de peiling onder KVLO-(student)leden blijkt dat vakleerkrachten bewegingsonderwijs in het po voornamelijk ALO-opgeleid zijn (tabel 4). Daarnaast zijn in het po meer vakleerkrachten bewegingsonderwijs aan het werk die (ook) de pabo en/of CIOS hebben gevolgd dan onder respondenten uit het vo en onder de huidige studenten.

Tabel 4. Percentage gevolgde opleiding van de respondenten (meerdere opleidingen mogelijk)

	po (n=236)	vo (n=366)	Studenten (n=124)
ALO	97%	99%	97%
CIOS of mbo Sport en bewegen	17%	11%	3%
Pabo	10%	0%	2%
Sportkunde	0%	0%	1%
Andere	7%	3%	5%

Huidige leerkrachten bewegingsonderwijs in het po minder vaak in dienst van één school

Uit de peiling onder KVLO-leden blijkt dat vakleerkrachten bewegingsonderwijs in het po voornamelijk rechtstreeks in dienst zijn bij school of schoolbestuur (66%, tabel 5). Dit komt overeen met de data uit de 2-meting po (Slot-Heijs et al., 2021).

Ten opzichte van leerkrachten lichamelijke opvoeding in het vo is er voor vakleerkrachten in het po een grotere variatie van mogelijke dienstverbanden.

Tabel 5. Percentage dienstverband van vakleerkrachten bewegingsonderwijs en leerkrachten lichamelijke opvoeding (meerdere dienstverbanden mogelijk)

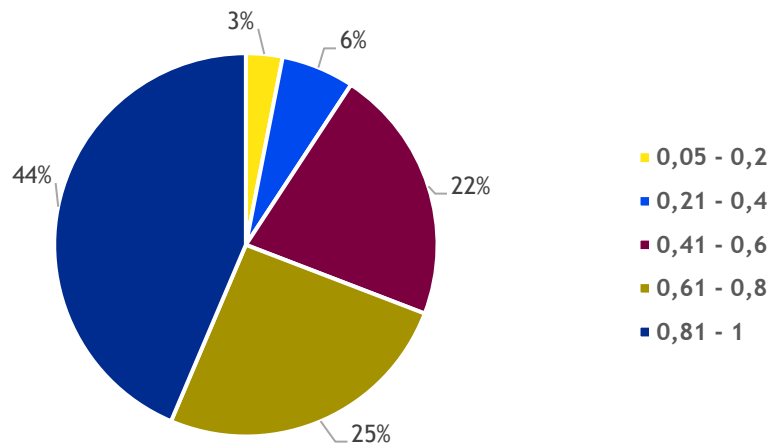
	po (n=235)	vo (n=366)
Rechtstreeks in dienst van één school/ schoolbestuur	66%	93%
Rechtstreeks in dienst van meerdere scholen	22%	7%
Gemeente	10%	1%
Andere organisatie zoals sportbureau of uitzendbureau	9%	1%
Anders	8%	1%

Leerkrachten met een bo-bevoegdheid in het po vaker een kleinere aanstelling dan hun vo-collega's

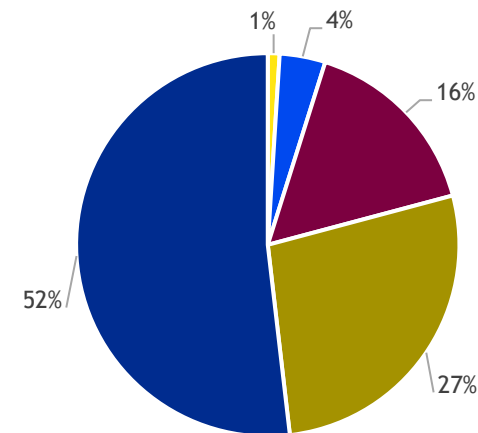
Respondenten die werkzaam zijn in het po hebben gemiddeld een kleinere functieomvang dan respondenten die werkzaam zijn in het vo. In het vo heeft de meerderheid een aanstelling van 0,8 tot 1 fte (52%), terwijl dit in het po een stuk lager is (44%; figuur 2). Dat deze kleine aanstelling niet altijd gewenst is blijkt uit de AMMS20: de helft van de ALO'ers die een sportgerelateerde baan ingeruild heeft voor een niet-sportgerelateerde baan, geeft als reden een grotere aanstelling te kunnen krijgen buiten de sport.

Vakleerkrachten bewegingsonderwijs in het po zijn voornamelijk werkzaam onder de CAO Onderwijs (87%, niet in figuur). Dit aandeel is lager dan bij leerkrachten LO (95%), omdat vakleerkrachten vaker werkzaam zijn onder andere cao's, zoals de CAO sport (5%) of de CAO Gemeenten (2%, niet in figuur).

Figuur 2. Percentage functieomvang in fte po (n=231),

Figuur 3. Percentage functieomvang in fte vo (n=263),

Bron: KVLO Peiling voorjaar 2022

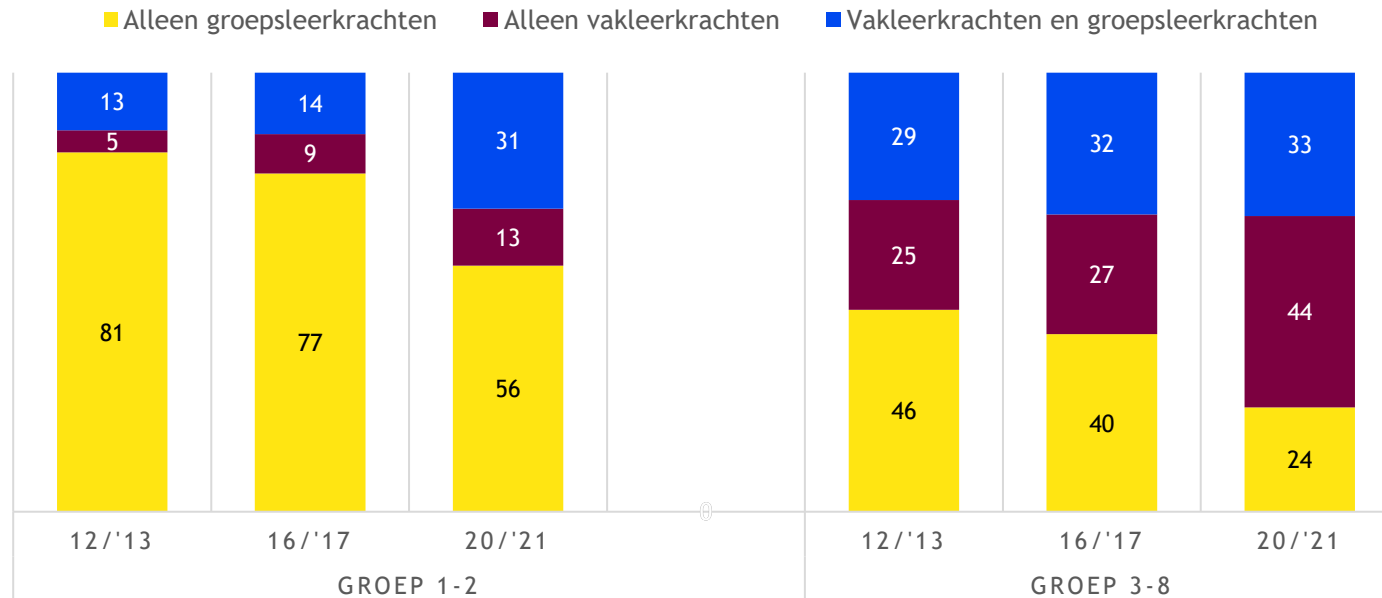
5. Huidige situatie: de vraagkant

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de vraag aan vakleerkrachten LO en leerkrachten met een bo-bevoegdheid.

Ontwikkeling inzet onderwijsgevenden

De feitelijke inzet van opgeleide leerkrachten voor het bewegingsonderwijs in het po laat een positieve ontwikkeling zien naar een ruimere inzet van vakleerkrachten. Dat blijkt uit periodieke peilingen van het Mulier Instituut (Slot-Heijs et al., 2021).

Figuur 4. Percentage inzet groepsleerkrachten en vakleerkrachten voor bewegingsonderwijs op groepsniveau in 2012/2013 (n=1.083), 2016/2017 (n=788) en 2020/2021 (n=839)

Huidige situatie volgens basisschooldirecteuren

Basisschooldirecteuren op de hoogte van wettelijke eis

In het najaar van 2022 is een online vragenlijst uitgezet die is ingevuld door 25 basisschooldirecteuren. Op de vraag of zij op de hoogte zijn van de wetwijziging (2x 45 minuten bewegingsonderwijs gegeven door een leerkracht met een bo-bevoegdheid) geven bijna alle schooldirecteuren aan dat zij hiervan op de hoogte zijn. 4 procent is niet op de hoogte.

Nu bevoegde leerkrachten, maar straks ook?

In deze vragenlijst geven alle basisschooldirecteuren aan dat zij momenteel een vakleerkracht in dienst hebben. Daarnaast laat een kwart van de basisschooldirecteuren bewegingsonderwijs verzorgen door leerkrachten die geen vakleerkracht zijn, maar wel beschikken over een bo-bevoegdheid. Op de vraag of volgend jaar aan de wettelijke eisen voldaan kan worden geeft aan 16 procent dit niet te kunnen realiseren of nog niet zeker te weten. Als voornaamste reden

is opgegeven dat dit voortkomt uit een tekort aan financiële middelen.

Duur en frequentie wettelijke eis door een kwart niet gehaald

Ruim drie kwart (76%) van basisschooldirecteuren geeft aan dat elke groep minimaal 2 keer 45 minuten in de week bewegingsonderwijs krijgt. Ongeveer een kwart biedt sommige klassen dit minimum aan bo-lessen niet aan. De twee voornaamste redenen die hiervoor worden opgegeven zijn beperkte accommodatie en afstand tot de accommodatie.

Verwachte vraag

Behoeftte aan meer vakleerkrachten

In zowel de 2-meting van het Mulier Instituut (2021) als het DUO-onderzoek naar werkdrukmiddelen (2019) komt naar voren dat de helft van de scholen méér vakleerkrachten in wil zetten. 80 procent van die scholen kon in 2019 met de extra werkdrukmiddelen die in 2018/2019 vrijkwamen nieuwe vacatures uitzetten, waaronder voor nieuwe vakleerkrachten. Hiervan kon 74 procent daadwerkelijk worden ingevuld. Een deel van de vacatures blijft dus onvervuld.

Bewegingslessen vallen uit

In het licht van de verplichting om vanaf 2023 twee lessen bevoegd bewegingsonderwijs te geven is verder van belang dat lessen bo in het po (vaak) uitvallen omdat er geen bevoegde (vak)leerkracht aanwezig is op school. Volgens bijna een kwart (24%) van de schoolleiders in het po valt een gymles uit als er voor die les geen bevoegde leerkracht is (Slot-Heijs et al., 2021). Uit een peiling onder vakleerkrachten LO bleek dat meer dan de helft

(58%) aangeeft dat de gymles vervalt als zichzelf uitvallen (KVLO-peiling, januari 2022).

Het is lastig om een eenduidige verklaring voor het verschil in antwoord tussen schoolleiders en vakleerkrachten te vinden. Wel verschilden de vraagstelling en antwoordopties tussen de twee respondentengroepen, waardoor de vraag mogelijk verschillend geïnterpreteerd is. Verder hebben de respondentengroepen door hun verschillende functies ander zicht op en andere informatie over de gevolgen van de uitval van een les.

Openstaande vacatures bij sportservicebureaus

Uit de peiling onder negen sportservicebureaus blijkt dat zij in het voorjaar 2022 allemaal kampen met openstaande vacatures voor bo-leerkrachten in het po. Vier van hen geven een schatting van het aantal fte's aan openstaande vacatures. Deze schattingen lopen uiteen van 2 tot 15 fte en komen redelijk overeen met het aantal landelijke vacatures voor vakleerkrachten.

Overstap werkzame leerkrachten

De veranderingen in het onderwijsstelsel, zoals het gelijktrekken van de functieschalen po en vo, kunnen voor werkzame leerkrachten aanleiding zijn om een baan te zoeken in een andere onderwijssector.

In de peiling onder KVLO-leden werkzaam in het po en vo is gevraagd of zij altijd al werkzaam zijn binnen het po/vo. De meerderheid van de respondenten geeft aan altijd in het po (71%) of het vo (70%) te hebben gewerkt. 16 procent van de respondenten werkzaam in het po geeft aan hiervoor werkzaam te zijn geweest als leerkracht LO in het vo. In het vo is een iets groter aandeel hiervoor werkzaam geweest als vakleerkracht bewegingsonderwijs in het po (21%).

De voornaamste reden waarom respondenten in het po willen werken is de doelgroep (gemotiveerde/enthousiaste leerlingen) en een bijdrage aan de ontwikkeling van hun leerlingen te kunnen leveren. Dit is voor respondenten die de overstap hebben gemaakt naar het po de voornaamste reden, maar hier speelt ook mee dat er (nu) meer werkgelegenheid is.

Uit de peiling onder KVLO-leden blijkt dat een ruime meerderheid (81%) van de respondenten die werkzaam is in het po van plan is om in het po te blijven werken. 9 procent twijfelt hierover en 7 procent wil niet in het po blijven werken.

De belangrijkste redenen van twijfel of om niet te willen blijven werken in het po zijn de (te) hoge werkdruk, niet door kunnen groeien in salaris, weinig directe collega's, te veel verantwoordelijkheden en een fysiek (te) zware baan.

Zoals eerder vermeld, blijkt dat 21 procent van de respondenten uit het vo eerst werkzaam was in het po. De voornaamste redenen voor deze respondenten om de overstap te maken van het po naar het vo zijn: het salaris, het weinige contact met directe collega's binnen de school en het maken van uren binnen één school (in plaats van het sprokkelen van uren bij verschillende scholen).

De redenen waarom zij (graag) in het vo werken zijn net als in het po voornamelijk de doelgroep en de affiniteit met deze leeftijdsgroep. Opvallend is dat met name respondenten afgestudeerd vóór 1995 aangeven dat ze in het vo werken omdat er destijds, toen zij begonnen met werken, geen vacatures waren in het po.

Op de vraag of respondenten overwegen de overstap te maken naar het po nu de salarissen binnen po en vo gelijk worden getrokken, geeft de meerderheid (63%) aan dit niet te doen. 19 procent zegt wel een overstap te overwegen en 18 procent weet het niet.

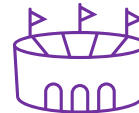
6. Oplossingsrichtingen

Naar aanleiding van de gesignaleerde frictie tussen vraag en aanbod aan bevoegde leerkrachten voor bewegingsonderwijs en het mogelijke tekort daaraan is met verschillende betrokkenen gesproken over mogelijke oplossingsrichtingen. Dit heeft de volgende suggesties opgeleverd.

Meer aandacht voor po op de opleidingen

- Het inhoudelijke onderwijsprogramma meer afstemmen op de context (po/VO et cetera).
- Betere samenwerking en partnerships door basisscholen aan de verschillende ALO's te verbinden.
- Meer (LIO-)stages in het po. ALO's geven aan dat het belangrijk is dat studenten ervaring opdoen in de po-context. Profileringsruimte wordt vaak benoemd, waarbij studenten zelf kunnen kiezen waar ze stage lopen.
- Stages in het po meer promoten door bijvoorbeeld stagemarkten, minoren, bijscholingen, inspirerende sprekers, inspiratie/kennissessies te organiseren.

- Verbeteren van de aansluiting tussen de gevraagde competenties vanuit het werkveld en de inhoud van het curriculum van de ALO's.

Literatuur Sportservices ALO-opleiders

Baan vakleerkracht in het po aantrekkelijker maken

- Door de leuke kanten van het po te laten zien, door bijvoorbeeld krachtige voorbeelden (gymmeester Dennis), (toekomstige) leerkrachten inspireren en enthousiasmeren voor werken in het po.
- Meer nadruk op het po tijdens (KV)LO-studiedagen. Nu zijn volgens respondenten veel studiedagen gericht op het vo.
- Functiehuis aanpassen, waardoor binnen het vakgebied van bewegingsonderwijs en LO ook gewerkt kan worden met eerste- en tweedegraads leerkrachten.

- Een goede, gestructureerde werkomgeving aanbieden voor zowel vakleerkrachten als combinatiefunctionarissen. De werkdag aantrekkelijker maken (bijv. meer lessen per dag/week).
- Goede arbeidsvoorwaarden, zoals kleding/salaris/CAO.
- Voldoende ontwikkelmogelijkheden voor vakleerkrachten, zowel in bijscholing als in doorstroommogelijkheden.

Literatuur Sportservices ALO-opleiders

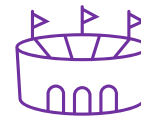
Nieuwe leerkrachten zoeken

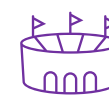
- Leerkrachten met een bevoegdheid voor bewegingsonderwijs die momenteel niet werkzaam zijn in het onderwijs (stille reserve) motiveren om te werken in het po.

- Meer groepsleerkrachten met de VBO-leergang bewegingsonderwijs laten geven.
- Verkennen of er een uitbreiding van aanstelling in het po mogelijk is voor de ongeveer 1.200 buurtsportcoaches (672 fte) die in 2021 zelfstandig lesgeven als vakleerkracht bewegingsonderwijs (mogelijk 200 tot 300 fte extra).

- Mbo-studenten en -afgestudeerden inzetten voor het naschoolse aanbod. Ook wordt gesproken over het kort/versneld (in deeltijd) opleiden van bekwame mbo'ers niveau 3 of 4 tot vakleerkracht bewegingsonderwijs.

Literatuur Sportservices ALO-opleiders

7. Conclusies

Verschillende betrokken partijen ervaren in de loop van 2021 en 2022 een algemeen tekort aan vakleerkrachten in het werkveld. Al langer is het zo dat lessen bewegingsonderwijs uitvallen als er geen bevoegde (vak)leerkracht aanwezig is op school.

De analyse van het aanbod laat zien dat de instroom van bevoegde afgestudeerden redelijk stabiel is. Er zijn enige signalen dat meer ALO-opgeleiden kiezen voor het po als werkterrein. Dat een grote groep ALO-studenten momenteel zichzelf in het po ziet werken kan positief nieuws zijn voor het (op termijn) opvullen van de openstaande vacatures. Ongeveer 210 afgestudeerden gaan werken in het po op ± 200 fte aan vacatures (grote schatting ALONED, voorjaar 2022). Het is zaak deze ALO-studenten daadwerkelijk na het afstuderen te binden aan het po. Neveneffect hiervan kan zijn dat dit leidt tot onvoldoende vakleerkrachten LO in het vo, maar dat ligt niet in lijn der verwachting (LO is geen tekortvak). Het effect van de gecombineerde ALO/pabo-opleidingen kan nog niet worden vastgesteld, maar wordt geschat op 125 afgestudeerden per jaar.

Aan de vraagkant is sprake van een groeiende behoefte aan vakleerkrachten, omdat die het laatste decennium meer door scholen worden ingezet als onderwijsgevende voor bewegingsonderwijs. Overigens gebeurt dit in verschillende regio's in verschillende mate. Scholen geven aan in de

toekomst meer vakleerkrachten in te willen zetten, mede vanwege de wettelijke verplichting om bewegingsonderwijs door bevoegden te laten geven.

Hoewel directe oorzaken lastig aanwijsbaar zijn, lijkt het aannemelijk dat het ervaren tekort met name wordt veroorzaakt door een olopend docententekort in het algemeen in het po en vo en een recent grotere vraag van bevoegde docenten met een bo-bevoegdheid in het po, ingegeven door invoering van amendement Heerema/Van Nispen in 2020 en (tijdelijk) extra financiële ruimte bij scholen (BRC, Werkdrukakkoord, NPO-gelden).

Het door betrokkenen ervaren tekort kan op basis van de beschikbare data over aanbod en vraag worden bevestigd. Een peiling op kleine schaal onder sportservicebureaus geeft aan dat zij allemaal min of meer kampen met openstaande vacatures voor bo-leerkrachten in het po. Mogelijk zijn de feitelijke tekorten regionaal verschillend en soms op de ene plek hardnekkiger dan op de andere.

Vanwege het bestendige karakter van het landelijke docententekort en de vraag of de instroom van leerkrachten met een bevoegdheid voor bewegingsonderwijs voldoende is om op korte termijn aan de stijgende vraag te voldoen, is er met stakeholders gezocht naar andere oplossingsrichtingen.

De meeste oplossingen die worden benoemd door de verschillende betrokkenen hebben betrekking op de arbeidsvoorwaarden van de vakleerkracht bewegingsonderwijs in het po. Zo wordt aangegeven dat de baan niet aantrekkelijk is vanwege het salaris, de CAO en een onvolledig rooster. De gelijktrekking van het salaris tussen po en vo kan een positieve bijdrage leveren aan de aantrekkingskracht van het po als werkgever.

Daarnaast zijn er mogelijkheden voor de inrichting van het onderwijs op de ALO's in Nederland. Er moet meer aandacht voor het po komen op de ALO's en de aansluiting tussen de gevraagde competenties vanuit het werkveld en de lesinhoud van de ALO opleiding kan verbeterd worden.

Wellicht kunnen pabo-afgestudeerden die de leergang bewegingsonderwijs hebben gevolgd, meer en vaker ingezet worden voor het geven van de lessen bewegingsonderwijs. Op dit moment geeft maar één derde van deze groep les in bewegingsonderwijs. Ook is er een groep bereidwillige leerkrachten met een bo-bevoegdheid die momenteel geen bewegingsonderwijs verzorgd, maar dat (in de toekomst) wel wil verzorgen.

Een andere mogelijkheid die momenteel verkend wordt door een aantal ALO's is om mbo'ers (niveau 4, sport & bewegen) in deeltijd verkorte trajecten te laten volgen. In verband met de tekorten in Zuidwest-Nederland wordt vooral daar naar deze oplossing gekeken.

Tot slot kan worden verkend of onder de 1.200 buurtsportcoaches die momenteel zelfstandig bewegingsonderwijs geven in het po, de inzet voor de school verhoogd kan worden (ongeveer 200-300 fte extra).

Hoewel het aantal vacatures na de zomervakantie gehalveerd lijkt te zijn (naar ongeveer 100fte) en de instroom naar het po mogelijk zal stijgen, door o.a. de eerste afgestudeerde studenten van de combi-opleiding ALO/PABO, is het verstandig om toch voor alle zekerheid rekening te houden met een 'verborgen tekort' (zoals de inzet van onbevoegden), waar we nog te weinig zicht op hebben. De scholen hebben nog een halfjaar tot 1-8-2023 om zich goed voor te bereiden en hoewel er nu nog niet in elke regio voldoende bevoegde leerkrachten zijn, is er wel een hoopvolle trend.

Beperkingen

Tot slot is er een aantal zaken die een effect gehad kunnen hebben op de hier gepresenteerde resultaten:

- Het vermoeden bestaat dat de meerderheid van de respondenten (vakleerkrachten po) van de KVLO-peiling vakleerkrachten werkzaam onder de CAO Onderwijs zijn. Dit geeft geen representatief beeld van de vakleerkrachten in Nederland, omdat er ook buurtsportcoaches worden ingezet als vakleerkracht bewegingsonderwijs onder de CAO Sport (Van Stam et al., 2021).
- De meerderheid van de respondenten (studenten) van de KVLO-peiling zijn studenten die een voorkeur hebben voor het po. Dit zou kunnen komen doordat studenten met affiniteit voor po op basis van de titel van het onderzoek hebben gereageerd op de vragenlijst.
- De werkgelegenheid is de laatste jaren sterk veranderd. Er waren vroeger veel minder po-banen beschikbaar dan nu.

Bronnenlijst

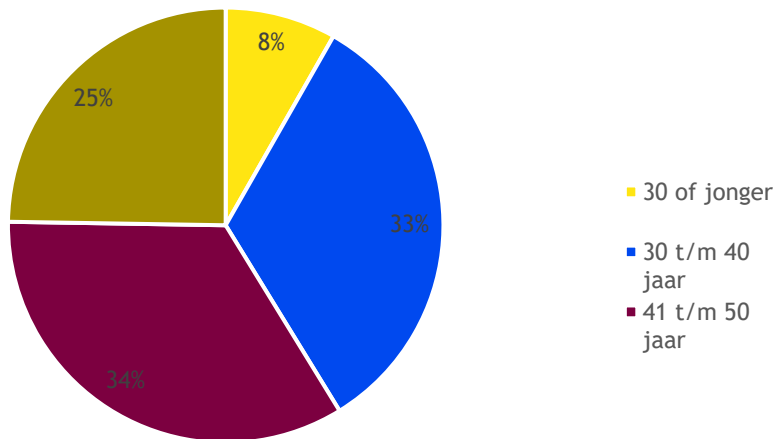
- CBS (2022). *Leerlingen en studenten; onderwijssoort, vanaf 1900*. Verkregen op 7 juli 2022, van www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/37220
- DUO (2019). *Rapportage Onderzoek Werkdrukmiddelen*.
- KVLO (2022). *'Algemene ledenpeiling' januari 2022*.
- KVLO (2022). *Peiling 'Tekort aan vakleerkrachten?'*
- Inspectie van het Onderwijs (2018). *Peil.Bewegingsonderwijs: 2016-2017*.
- Slot-Heijs, J. J., Vrieswijk, S., & Lucassen, J. M. H. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut.
- Van Miltenburg, N., Van den Berg, D., & Cornel, S. (2022). *Arbeidsmarktanalyse primair onderwijs 2022*. Arbeidsplatform primair onderwijs.
- Van Bergen, K., Straatmeijer, J., Breedveld, K., & Lammertink, N. (2017). *Bewegingsonderwijs en vakleerkrachten: eindrapport*. Regioplan/Mulier Instituut.
- Van der Veen, D., & Delfmann, H. (2021). *Arbeidsmarktmonitor sport en bewegen 2020: in opdracht van NOC*NSF, MBO Raad, Hogescholen Sport Overleg, SBB, Nationale Raad Zwemveiligheid en de KVLO*. Lexnova Marktonderzoek.
- Van Stam, W., Heijnen, E., & Vrieswijk, S. (2021). *Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties*. Mulier Instituut.
- Lucassen, J. M. H., Hoogendam, A., & Van Eldert, P. (2021). *Toekomstverkenning arbeidsmarkt sport en bewegen*. Mulier Instituut.

Bijlage 1: respons KVLO-peiling

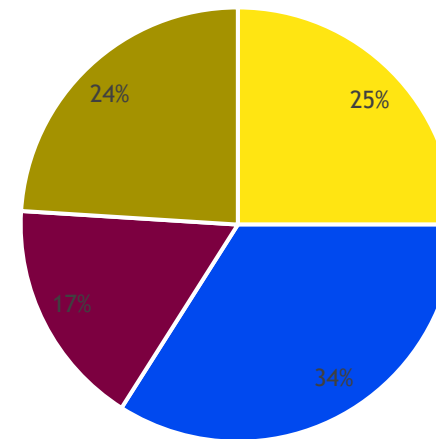
KVLO-leden

- Vakleerkrachten werkzaam in het vo zijn gemiddeld ouder dan leerkrachten uit het po (vo 57% ouder dan 40; po 59% 40 jaar of jonger).*
- De meerderheid van de KVLO-studentleden is tussen de 21 en 25 jaar oud.*
- Ruim 87 procent van de po-respondenten is werkzaam als vakleerkracht bewegingsonderwijs. 94 procent van de vo-respondenten is werkzaam als docent LO. In het po is daarnaast 2 procent vakspecialist en 7 procent werkzaam als buurtsportcoach.

Figuur 5. Percentage van de leeftijd van de respondenten werkzaam in vo (n=360)

Figuur 6. Percentage van de leeftijden respondenten werkzaam in po (n=224)

*De groep respondenten is op basis van deze kenmerken representatief voor KVLO-leden.

Bijlage 2: Werkzaamheid VBO-opgeleiden

Uit de AMMS 2021 blijkt dat nog niet eens een derde van de leerkrachten met een VBO bewegingsonderwijs verzorgt (tabel 6). Ook blijkt uit hetzelfde rapport dat als ze bo-lessen verzorgen dit in 53 procent maar 1 of 2 uur per week betreft.

Tabel 6. Percentage momenteel werkzaam als leraar bewegingsonderwijs

	AMMS 2020
Wel werkzaam als leraar bewegingsonderwijs	30%
Niet werkzaam als leraar bewegingsonderwijs	70%
Totaal (n=100%)	204

Bron: Van der Veen & Delfmann, 2021, p. 100.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met
Arnold Bronkhorst of Annet Komen:

a.bronkhorst@mulierinstituut.nl
annet.komen@kvlo.nl

www.kvlo.nl
www.mulierinstituut.nl
[@mulierinstituut](#)